

Andreas Wittkowsky

Stabilitate prin integritate?

**Europa de Sud-Est
- o provocare pentru Uniunea Europeană**

Acest studiu a fost publicat în "**Reihe Eurokolleg**" al Fundației "Friedrich Ebert" din Bonn, o serie care analizează probleme concrete, actuale, ale procesului unificării Europei, un proces în derulare. "Reihe Eurokolleg" dorește să pună în discuție problematicile și opțiunile politice în cazul unor situații europene complexe.

Autorul, Andreas Wittkowsky, este colaborator al Institutului German pentru Politică de Dezvoltare din Berlin (Deutsches Institut für Entwicklungspolitik - DIE).

Traducerea a fost realizată de Werner Kremm.

Broșura se poate obține, gratuit, de la reprezentanța pentru România a fundației "Friedrich Ebert", București, str. Dobrota nr. 5.

Copyright: Fundația "Friedrich Ebert"

Tiparul: Editura InterGraf, Tel./Fax: 055/211300

Apărut: Reșița, aprilie 2000

ISBN: 973-97258-3-4

A 01 - 02708

CUPRINS:

- Cuprins	5
- Rezumat	7
- Nu-i război - e nepace:	
Europa de Sud-Est și U.E.	11
- După epurări și bombardamente NATO:	
pagubele materiale ale războiului	12
- Vecini suspicioși și învrăjbiți:	
pagubele colaterale din regiune	16
- Noul rol conducător:	
U.E. și Pactul pentru Stabilitate	19
- Strategia U.E.:	
întărirea condiționată a relațiilor bilaterale	25
- Statutul de membru virtual:	
rapida încheiere a integrării europene?	29
- Integrare intra-regională:	
o asociere consensuală a unor frați?	36
- Reconstrucție și colaborare:	
munca lui Hercule sau a lui Sisif?	41
- Așteptări realiste	
față de U.E. și în cadrul U.E.	45

Andreas Wittkowsky

**Stabilitate prin integrare?
Europa de Sud-Est - o provocare pentru
Uniunea Europeană**

Planul eseului

- > *Rezumat*
- > *Nu-i război - e nepace: Europa de Sud-Est și U.E.*
- > *După epurări și bombardamente NATO: pagubele materiale ale războiului*
- > *Vecini suspicioși și învrăjbiți: pagubele colaterale din regiune*
- > *Noul rol conducător: U.E. și Pactul pentru Stabilitate*
- > *Strategia U.E.: întărirea condiționată a relațiilor bilaterale*
- > *Statutul de membru virtual: rapida încheiere a integrării europene?*
- > *Integrare intra-regională: o asociere consensuală a unor frați?*
- > *Reconstrucție și colaborare: munca lui Hercule sau a lui Sisif?*
- > *Așteptări realiste față de U.E. și în cadrul U.E. .*

Rezumat

1. Prin inițiativa ei numită Pactul pentru Stabilitate, Uniunea Europeană (U.E.) a preluat un rol conducător în procesul de stabilizare a Europei de Sud-Est. Acest lucru va cere un angajament de durată a U.E. și a statelor ei membre. Multe din așteptările trezite sunt nerealiste, atât în U.E., cât și în Europa de Sud-Est.

2. Epurările etnice și bombardamentul NATO au provocat în regiune considerabile pagube materiale. Cea mai mare provocare față de orice strădanie în direcția stabilizării nu este însă reconstrucția materială, ci consolidarea statelor naționale moderne, care trebuie să se definească prin consensul cetățenilor lor în privința statului național - și

nu prin mitul unei pretense omogenități etnice. Aceste state naționale și cetățenii lor trebuie să trăiască pașnic, laolaltă cu vecinii.

3. U.E. dispune de două posibilități pentru influențarea procesului de stabilizare în Europa de Sud-Est: pe de o parte prin modelarea instituțională a relațiilor de integrare dintre U.E. și regiunea în cauză, pe de altă parte prin colaborarea directă pe plan economic, politic și social.

4. În problema modului cum își realizează U.E. relațiile de integrare se discută în mod contradictoriu două opțiuni:

a) față de procedura aplicată de U.E. până acum, de a-și apropia treptat candidații, având drept criteriu îndeplinirea condițiilor Tratatului de la Copenhaga, s-a pus în discuție o nouă formă de integrare a viitorilor membri, care ar urma să aducă o contribuție mai mare pentru stabilizarea Europei de Sud-Est.

b) în cadrul unei apropieri treptate față de U.E. se discută problema, dacă stabilitatea se poate realiza mai degrabă printr-o integrare intra-regională a Europei de Sud-Est, sau prin întărirea relațiilor bilaterale ale fiecărui stat în parte cu U.E.

5. Între timp, U.E. a mai subliniat încă o dată că ofertele ei de integrare sunt în continuare dependente de îndeplinirea anumitor criterii de succes. Oferta unor noi "Tratate de Stabilitate și Asociere", făcute Albaniei, Bosniei-Herțegovina, Iugoslaviei, Croației și Macedoniei (numite generic: "cele 5"), este legată de îndeplinirea anumitor cerințe minime pe plan social și economic; pentru o opțiune de aderare, decisive vor rămâne în continuare "Criteriile de la Copenhaga". Legat de acestea apare dilema politicii de stabilitate, și anume, că tocmai acele țări, unde deficitul de stabilitate sunt maxime, nu pot să se califice pentru ofertele U.E.

6. Pentru evitarea acestei dileme a apărut alternativa unei rapide integrări a "celor 5" țări sud-est europene în U.E.

Baza scenariului aderării rapide este "Noul Statut de Membru Asociat", în cadrul căruia noii membri vor ocupa doar un statut de observator, fără drept de vot în cele mai importante foruri ale U.E. În decurs de trei ani, "cei 5" ar urma să adere la Uniunea Vamală existentă între U.E. și Turcia (existând și o treaptă intermediară, a zonei de comerț liber dintre U.E. și C.E.F.T.A.). Ar urma de asemenea să preia ca monedă Euro (existând și aici o treaptă intermediară, un Currency Board, care se orientează după Euro).

7. Această propunere radicală presupune niște costuri considerabile:

a) presupune că Europa de Sud-Est acceptă renunțarea la o mare parte din suveranitatea sa, fără a primi prea mult în schimb, lucru care, mai ales în țările mobilizate în direcția naționalistă, poate deveni un bumerang din momentul în care costurile economice ale integrării în U.E. vor deveni vizibile.

b) o deschidere radicală a pieței ar expune întreprinderile Europei de Sud-Est copleșitoarei concurențe a U.E., ar înlătura bazele ei de producție, foarte înepoiate, prin importuri și ar amenința în multe cazuri revigorarea mult sperată a economiei regionale.

c) o rapidă "Euro-izare" va duce la o acutizare a problemelor de competitivitate, deoarece cursul de schimb, ca instrument de acomodare, este eliminat.

8. În concluzie, există multe argumente pentru o trecere mai puțin radicală a acestor țări la U.E., în cadrul căruia

a) țările Europei de Sud-Est vor fi beneficiarele unor înlesniri comerciale non-reciproce din partea U.E., și

b) propriile monede naționale - ori sub forma și în cadrul Currency Board, sau ca monede paralele - vor lăsa deocamdată fără răspuns întrebarea referitoare la regimul viitorului curs de schimb, la finele unei perioade de stabilizare suficient de lungi. Decisivi pentru evaluarea acestor opțiuni economice vor fi în final factorii economiei politice.

9. Efectele integrării intra-regionale asupra stabilității din Europa de Sud-Est nu sunt univoce. La ora actuală, față de integrarea intra-regională nu există doar rețineri politice, ea pare a fi și în contrasens cu tendințele economice. Pentru întărirea cooperării politice în regiune, U.E. trebuie să aleagă între două opțiuni:

a) conectarea Tratatelor de Stabilitate și Asociere cu forme concrete ale cooperării intra-regionale, cum ar fi de exemplu înființarea unei zone a liberului schimb sud-est european (S.E.E.F.T.A.), sau participarea, respectiv includerea țărilor Europei de Sud-Est în zona liberului schimb din Europa Centrală (C.E.F.T.A.).

b) completarea bilateralismului prin aranjamente multilaterale de cooperare, cum ar fi reglementările politice comerciale din S.E.E.F.T.A., care permit posibilitatea cumulării cu anumite reglementări ale dreptului de autor și de proveniență. În plus, ajutoarele ar trebui acordate nu bilateral, ci doar sub forma unor pachete de ansamblu, coordonate și privitoare la un grup de țări.

10. Asigurând Europa de Sud-Est de ajutoare anuale de câte 500 milioane Euro în următorii patru ani, U.E. a devenit cel mai mare donator pentru Europa de Sud-Est. În paralel cu măsurile imediate care se impun, sarcina principală a U.E. este crearea celor mai importante premise pentru dezvoltarea economică a zonei. Și în acest demers, U.E. se confruntă cu o dilemă centrală: dezvoltarea economică ar urma să contribuie la stabilitatea politică, dar ea însăși depinde în mod esențial de această stabilitate politică. Se pare că programele de dialog în domeniul politico-social vor ocupa un rol special în cadrul unei stabilizări pe termen lung, iar ele se vor derula sub forma unor manifestări internaționale de cultură, de dezbateri, incluzând și mobilizând diverse elite sociale, studenți sau tineri.

11. În ciuda nivelului ridicat al așteptărilor pe care le-a trezit U.E. prin inițiativele ei, limitele unei stabilizări a Europei de Sud-Est se văd clar, dacă le privim din exte-

rior. Știind acest lucru, continuarea strategiei de integrare, promovate bilateral, este de înțeles și pare să aibă și sens, tot așa cum pare rațională păstrarea Criteriilor de la Copenhaga. Cert este însă că U.E. ar putea să modeleze bilateralismul și mai puternic în favoarea statelor din Europa de Sud-Est, în special prin acceptarea accesului nelimitat și non-reciproc la piață. Dar în nici un caz, U.E. nu poate renunța la rezolvarea dilemei de bază: voința de stabilizare a elitelor din fiecare țară în parte.

Nu-i război - e nepace: Europa de Sud-Est și U.E.

Războiul din Kosovo a fost actul IV al dizolvării violente a fostei Iugoslavii, care a început în 1991 în Slovenia și în Croația și a atins o culme sângeroasă în Bosnia-Herțegovina. Mai nou, în Muntenegru par a crește încercările de a câștiga mai multă autonomie față de partea sârbă a țării, sau, în caz contrar, țara să se declare independentă. Pentru acest ultim caz s-a cerut deja sprijinul NATO împotriva unei intervenții militare a Iugoslaviei.

Dacă nu-i război, nu înseamnă că este pace. Stabilizarea Europei de Sud-Est și trecerea peste adânc înrădăcinata suspiciune a diferitelor grupuri etnice, iată obiectivul principal pe calea realizării unei ordini de securitate și pace general-europene de durată. Realizarea acestui deziderat va solicita însă un timp esențial mai îndelungat decât ne-am dori. Totodată, el este un caz de testare a justeții politicii externe și de securitate a U.E., aflată în curs de reformulare. Este nevoie de aceea de un **angajament de durată al U.E.** și al țărilor ei membre, care însă, încă din ziua de astăzi, trebuie să se lupte în propriile țări împotriva unui populism care vede în Europa de Sud-Est "un butoi fără fund".

Multe din așteptările trezite în Europa sunt pur și simplu

*Nivelul
așteptărilor
față de
efectul
stabilizator
al U.E. în
Europa de
Sud-Est
este de
multe ori
exagerat.*

neraliste, atât în U.E., cât și Europa de Sud-Est. Ne referim de exemplu la perspectiva unei integrări rapide și cuprinzătoare în U.E. și la posibilitățile ajutoarelor apusene. De aceea este nevoie de un **management al așteptărilor**, care trebuie să fie holistic și care trebuie să evite mitul "Europei ca factor atotputernic în rezolvarea problemelor".

După epurări și bombardamente NATO: pagubele materiale ale războiului

Țările Europei de Sud-Est sunt foarte eterogene din punct de vedere economic (vezi Tabelul 1). Aceste țări au fost lovite de război într-o măsură diferită. Există un grup de țări care au suferit în mod direct pagube cauzate de război (în special partea sârbă a Iugoslaviei și Kosovo), dar există și țări care au avut de suferit în mod indirect în urma războiului (Albania, Bosnia-Herțegovina, Bulgaria, Croația, Macedonia și România).

Primele **estimări** din partea donatorilor internaționali au pornit de la o necesitate de investiție pentru înlăturarea pagubelor provocate de război între 30 - 100 miliarde dolari SUA, într-o perioadă de 10 ani. Între timp, unii donatori și-au corectat estimările spre sume mai modeste. Se motivează că, pe de o parte, în unele domenii pagubele au fost mai reduse decât se crezuse la început, pe de alte parte tot mai des se pune întrebarea dacă pagubele reclamate ca fiind urmări indirecte ale războiului nu sunt cumva "costuri normale" ale transformării din țările respective, respectiv ale tărgănării acestei transformări.

Pagubele directe provocate de război se limitează în fond la Iugoslavia. În Kosovo, armata iugoslavă și milițiile implicate au provocat distrugerea bazei de supraviețuire în zonele rurale, în special micile ferme, iar în orașe a fost distrusă infrastructura comunală și blocurile de locuit.

O parte a ținutului Kosovo este și astăzi minat. În restul Iugoslaviei, în special în Serbia, bombardamentele NATO au distrus căi de comunicație, instalații energetice și industriale. Prin distrugerea combinatelor chimice s-au provocat daune ecologice, a căror dimensiune nu este la ora actuală estimabilă.

G17, grupul economiștilor iugoslavi din opoziție, estimează pagubele totale provocate Serbiei și Muntenegrului la aproximativ 30 miliarde dolari SUA. Față de anul precedent, producția industrială și P.I.B. vor scădea cu peste 40%, vor scădea de asemenea importurile și exporturile Iugoslaviei cu mai bine de 50%. Pe de altă parte, observatorii apuseni sunt de părere că o parte a acestor scăderi este cauzată de criza economiei iugoslave care s-a putut constata încă de la mijlocul anilor '80, potențată inclusiv prin amânarea unor reforme necesare.

Pentru Kosovo se vehiculează pagube de război de 3,5 - 5 miliarde dolari SUA. Prima Conferință Internațională a Donatorilor din 28 iulie 1999 a lansat o primă promisiune de ajutor în valoare de 2,2 miliarde dolari SUA. Cea mai mare parte din această sumă o vor suporta SUA cu 557 milioane dolari, urmată de U.E. cu 534 milioane dolari SUA. U.E. a anunțat că în următorii patru ani va pune la dispoziție câte 500 milioane Euro pe an. Banca Mondială va aloca în următoarele 18 luni 60 milioane dolari din câștigurile ei nete, cu care va alimenta un fond administrat internațional și dedicat regiunii Kosovo.

Încă înainte de război, Kosovo a fost cea mai săracă regiune a Iugoslaviei. Doar pe o fâșie îngustă din nordul țării existau câteva "insule industriale" singulare, în domeniul economiei energetice (extracție de lignit, hidrocentrale, ambele domenii dedicate în special aprovizionării unor alte regiuni) și a mineritului (mineruri neferoase). Aceste "insule", la ora actuală, suferă mai puțin din cauza distrugerilor cât mai ales din lipsă de finanțare și în special din cauza **relațiilor de proprietate**

incerte. Nu se știe dacă aceste întreprinderi vor putea să lucreze rentabil în cadrul unei economii transformate. Aceeași problemă se pune și pentru numărul, limitat, al marilor întreprinderi agricole. Marea majoritate a populației însă s-a ocupat de o agricultură mărunță sau de subzistență. În aceste gospodării, reconstrucția prin autoajutorare - beneficiind de sprijin internațional - este foarte avansată, după ce refugiații s-au întors neașteptat de repede la vetrele lor.

Pagubele indirecte ale războiului au fost determinate în țările vecine Iugoslaviei de cinci factori:

- aprovizionarea refugiaților: Albania, Macedonia și Bosnia-Herțegovina au fost principalele țări care au primit refugiați (kosovari alungați sau fugiți) în țările lor;

- pierderi în domeniul comerțului și transporturilor: Bosnia-Herțegovina și Macedonia și-au pierdut în mare măsură piețele lor de export din Iugoslavia. România și Bulgaria sunt forțate să folosească noi și mult mai scumpe rute de tranzit, ocolitoare, pentru comerțul lor exterior;

- reducerea turismului: Croația, a cărei turism se aflase într-o perioadă de avânt, a suferit din nou grave pierderi; același lucru este valabil și pentru Muntenegru;

- investitorii străini și-au pierdut încrederea în aceste țări: noile puseuri de instalabilitate în spațiul sud-est european au speriat investitorii direcți din străinătate, iar primele de risc pentru această regiune au crescut foarte mult pe piețele internaționale de capital;

- amânarea unor reforme structurale: în urma greutăților întâmpinate, unele guverne din Europa de Sud-Est au mari dificultăți în impunerea unor măsuri de reformă în țările lor și în explicarea oportunității costurilor suplimentare cerute de aceste reforme, pe care populația nu le acceptă sau le acceptă cu greu.

Prin aceste pagube indirecte, țările vecine Iugoslaviei înregistrează **pierderi de creștere economică**, care sunt

Tabelul nr. 1:
Europa de Sud-Est, zonă eterogenă: Situația economică și politică a acestor țări

	Valori pe cap de locuitor în anul S.U.A. 1998	Ranking după B.E.R.D. (1998 (*)	Sistemul tranziției economice	Politică	Relația cu U.E.
Slovenia	9.826	6	în mare măsură gata de intrare în U.E.	democrație slabă	Tratat de Asociere, participant la negocierile rundei I de aderare
Croația	4.477	9	stagnare, după succese inițiale	probleme cu drepturile omului (tratarea minorității etnice sârbe, libertatea mass-media)	nu există tratat, în urma problemelor cu drepturile omului a fost suspendată din programele U.E.; candidată la T.S.A.
Bulgaria	1.700	12	consolidare; schimbare structurală lentă	democrație în mare măsură stabilă	Tratat de Asociere; candidată pentru runda a II-a a negocierilor de aderare
Macedonia	1.663	13	își revine în urma efectelor războaielor	democrație destul de stabilă, ușoare tensiuni etnice	Tratat de Cooperare, candidată la Tratatul de Stabilizare și Asociere
România	1.697	16	lipsă de consolidare, reforme blocate	democrație în mare măsură stabilă	Tratat de Asociere; candidată la runda a II-a de negocieri pentru aderare
Albania	952	19	își revine, la un nivel scăzut, după război	consolidare prudentă, după procese ale descompunerii lente a statului	Tratat de Cooperare, candidată la un Tratat de Stabilizare și Asociere
Bosnia-Herțegovina	972	23	își revine după efectele războiului	în continuare tensiuni și rupturi între etnii	nu există tratate; candidată la Tratatul de Stabilizare și Asociere
Iugoslavia	800 (**)	...	procese de reducere, mult accentuate de distrugerile bombardamentelor NATO	regim autoritar, cu grave și continue încălcări ale drepturilor omului	ca urmare a încălcărilor drepturilor omului nu există tratate și nici colaborare; candidată la un Tratat de Stabilizare și Asociere
Muntenegru	situație relativ mai bună decât în partea sârbă a țării	delimitări față de politica drepturilor omului practică de Iugoslavia	nu există tratate internaționale; moneda oficială paralelă cu moneda națională: DM/Euro
Kosovo	reconstrucție la un nivel scăzut	cvasi-protectorat, epurări în rândul minorității sârbe	nu există tratate internaționale; DM/Euro ca monedă

(*) ranking-ul B.E.R.D. se face în baza evaluării a opt factori economici

(**) estimări

cele mai mari în Bosnia-Herțegovina și Macedonia, urmate fiind de Bulgaria și Croația. F.M.I. a estimat pierderile de creștere economică din anul 1999 în cele șase țări vecine Iugoslaviei, care au fost lovite cel mai puternic de război (Albania, Bosnia-Herțegovina, Bulgaria, Croația, Macedonia și România) ca fiind de cel puțin 3-4% din P.I.B. Din această estimare s-a calculat o nevoie medie de finanțare de:

- 400 - 760 milioane dolari SUA pentru ajutoare umanitare;
- 530 - 750 milioane dolari SUA pentru ajutoare bugetare;
- 1,1 - 1,7 miliarde dolari SUA pentru sprijinul balanței de plăți.

Vecini suspicioși și învrăbiți: pagubele colaterale din regiune

Paguba politică provocată ca urmare a adâncirii vrăjbelor etnice este foarte mare. Singura opțiune posibilă pe termen lung pentru Europa de Sud-Est - consolidarea statelor naționale moderne, realizată prin participațiunea politică și consensul cetățenesc asupra statului național, și nu prin mitul unei omogenități etnice - s-a îndepărtat foarte mult.

Pacea din Bosnia-Herțegovina nu poate fi menținută decât sub mandatul internațional prefigurat de Tratatul de la Dayton (având un "Înalt Reprezentant", trupe internaționale de poliție și protecția militară a S.F.O.R.). La ora actuală, Kosovo se află sub un **cvasi-protectorat**: cele mai importante funcții ale suveranității sunt exercitate de prezența de securitate militară internațională (K.F.O.R.) și de o administrație intermediară a O.N.U. (U.N.M.I.K.). Această administrație acoperă patru domenii de

activitate civilă:

- edificarea unei noi administrații (sub conducerea O.N.U.),
- readucerea și restabilirea refugiaților în țară (sub conducerea U.N.H.C.R.),
- edificarea structurilor democratice (sub conducerea O.S.C.E.),
- reconstrucția economică (sub conducerea U.E.).

Nimeni nu se poate aștepta, într-un viitor previzibil, la o schimbare a statutului internațional al regiunii Kosovo. Comunitatea internațională crede că o despărțire a regiunii Kosovo de Iugoslavia ar avea efectul unui semnal pentru

Consolidarea statelor naționale moderne, definite prin participațiunea tuturor cetățenilor din teritoriu, cărora li se recunosc drepturi egale, este singura cale posibilă pentru o stabilizare de durată.

Bosnia-Herțegovina și pentru Macedonia. O soluție de comun acord, găsită prin tratate cu actuala conducere a Iugoslaviei, este de neimaginat. Dar nici sub un eventual succesor al lui Milošević - care nici măcar nu se întrevade încă - se pare că nu se va putea găsi o soluție.

În ciuda prezenței internaționale în Kosovo, **atacurile împotriva minorităților etnice** (sârbi, romi, bosniaci sau croați) sau înțeți și multe din aceste minorități au apucat calea pribegiei. Conviațuirea existentă înainte de război între etnie a fost spulberată de epurări și se pare că până una-alta nu poate fi refăcută. Dealtfel, conviațuirea cu populația majoritară de etnie albaneză a fost în ultima perioadă menținută doar cu ajutorul represiviilor.

Și în Macedonia **aranjamentele interetnice** existente până nu de mult dintre populația majoritară de origine slavă și minoritatea de etnie albaneză se pare că cunosc

tensionări crescânde, având repercusiuni și asupra relației dintre Macedonia și Albania. La începutul acestui an s-a reușit aplanarea unei dispute dintre Macedonia și Bulgaria, după ce Bulgaria și-a declarat disponibilitatea de a recunoaște limba macedoniană ca o limbă proprie. Rămâne în schimb tensionată relația Macedoniei față de Grecia, fără membră a U.E., care nu recunoaște numele statului macedonian pe baza similitudinii de nume cu regiunea frontieră omonimă din nordul Greciei.

În Bosnia-Herțegovina, **fallile dintre "entități"** - Republica Srpska și Federația Bosniaco-Croată - s-au adâncit din nou, deoarece în timpul războiului din Kosovo, prima se aflase de partea Iugoslaviei iar cea de-a doua de partea NATO.

Chiar dacă o conviețuire pașnică dintre sârbi și albanezi în limitele aceluiași stat este la ora actuală imposibilă, pe termen scurt nimeni nu se poate aștepta la o schimbare a trasării liniei frontierelor, care să primească girul și recunoașterea comunității internaționale.

În cadrul Iugoslaviei se poate constata o acutizare a tonului divergențelor dintre Muntenegru și Serbia, respectiv dintre Muntenegru și guvernul federal iugoslav. Muntenegru se luptă pentru mai multă **autonomie** și a anunțat că, în caz de forță majoră, se va declara în mod unilateral independentă. Pentru a proteja acest demers, Muntenegru a cerut sprijinul NATO. S-au înrăutățit relațiile dintre Iugoslavia și țările sale vecine care au sprijinit bombardamentele NATO într-o măsură mai mult sau mai puțin deschisă: Albania, Bulgaria, Croația, Macedonia, România și Ungaria.

Noul rol conducător: U.E. și Pactul pentru Stabilitate

U.E. are două posibilități de influențare a stabilizării Europei de Sud-Est (vezi: Cooperare regională în Europa de Sud-Est):

- prin modelarea instituțională a relațiilor de integrare dintre U.E. și regiune, în special prin concepția regională privitoare la Europa de Sud-Est, prin modelarea relațiilor pe baza de tratate (tratate de cooperare, de stabilitate și asociere), prin strategia comună elaborată pentru Balcanii de Vest și prin inițiativele de cooperare politică (inițiativa Royaumont și Pactul pentru Stabilitate).

Participanții la Pactul pentru Stabilitate

- Organizația pentru Securitate și Colaborare în Europa (O.S.C.E.), ca organizație coordonatoare,
- Statele membre ale U.E., Comisia Europeană și Banca Europeană pentru Investiții (B.E.I.),
- Consiliul European,
- Țările Europei de Sud-Est, cu excepția Iugoslaviei, deci Albania, Bosnia-Herțegovina, Bulgaria, Croația, România, Slovenia, Macedonia și Ungaria,
- S.U.A., Japonia și Canada,
- Federația Rusă,
- Turcia,
- O.N.U. și Fundația ei pentru Ajutorarea Refugiaților (U.N.H.C.R.),
- NATO și Uniunea Vest-Europeană (U.V.E.),
- Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (B.E.R.D.),
- O.S.C.E.,
- Organizația de Cooperare a Mării Negre (B.S.E.C.),
- Inițiativa Central-Europeană (C.E.I.), Inițiativa de Cooperare Sud-Est Europeană (S.E.C.I.), Procesul de Cooperare din Europa de Sud-Est (S.E.E.C.P.) și Procesul Royaumont.

- prin colaborare directă pe plan economic, politic și social în Albania, Bosnia-Herțegovina, Croația, Macedonia și Iugoslavia în cadrul unui nou program, C.A.R.A. (Community Association and Reconstruction Assistance), în celelalte țări prin programele PHARE.

Prima inițiativă a U.E. pentru stabilizarea Europei de Sud-Est a fost **Procesul Royaumont**. A fost inițiat în decembrie 1996 sub președinția franceză a U.E. cu scopul de a sprijini transpunerea în practică a Tratatului de la Dayton. Procesul este condus de un Coordonator și se concentrează asupra realizării unor proiecte regionale în domeniile societății civile, culturii și drepturile omului. Sunt domenii care, până în acel moment, s-au bucurat de prea puțină importanță.

O altă reacție la Tratatul de la Dayton a fost **Concepția Regională pentru Europa de Sud-Est, elaborată de U.E.**, cu referire la Albania, Bosnia-Herțegovina, Croația, Macedonia și Iugoslavia (denumite deseori și "cele 5"). Ea stabilește principiile de bază și condițiile care trebuie îndeplinite înainte de a se încheia tratate cu U.E. și care fac posibil accesul la ajutoare din partea U.E.

Ajutoarele s-au desfășurat până acum în cadrul programului PHARE (sprijin general pentru transformare și apropiere de U.E.), un program inițial valabil pentru toate țările central și sud-est europene. Pentru "cei 5" s-a creat acum programul OBNOVA (de reconstrucție în Europa de Sud-Est). Pe viitor se urmărește eliminarea unor dedublări birocratice, ajutoarele pentru "cei 5" fiind coordonate prin nou creatul program C.A.R.A.

Tratatele de stabilizare și asociere și programul C.A.R.A. al U.E. sunt două inovații instituționale pentru promovarea stabilității în Europa de Sud-Est.

Cea mai importantă condiție pentru dezvoltarea în continuare a relațiilor de cooperare este voința statelor

Europei de Sud-Est de a-și aduce contribuția la consolidarea păcii, păstrarea drepturilor omului și la respectarea principiilor de bază ale democrației. Cooperarea economică va fi condiționată de disponibilitatea celor asistați de a colabora cu statele vecine.

Cooperare regională în Europa de Sud-Est

Central European Initiative (C.E.I.): Inițiativa Central Europeană s-a născut în noiembrie 1989 la cererea Italiei, având la ora actuală 16 membri din U.E. și Europa Centrală, Europa de Sud-Est și Noile State Independente (N.S.I.). Dispune de un secretariat la Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare (B.E.R.D.), care are sarcina de a elabora cereri de proiect pentru finanțare. Există totuși, până acum, puține rezultate concrete.

Black Sea Economic Cooperation (B.S.E.C.): Cooperarea Economică a Mării Negre a fost inițiată de Turcia și înființată în iunie 1992, având din 1999 statutul unei organizații internaționale. B.S.E.C. dispune de un secretariat și, din 1999, de Banca Mării Negre pentru Comerț și Dezvoltare, cu sediul la Salonic.

Central European Free Trade Area (C.E.F.T.A.): Zonă Liberului Schimb Central European a fost înființată în decembrie 1992 de către statele Tratatului de la Visegrad, Polonia, Cehia, Ungaria și Slovacia. Între timp au aderat și Slovenia, Bulgaria și România.

Conference on Good Neighbourliness, Stability, Security and Cooperation in South Eastern Europe (C.S.E.E.): Prin declarația de la Sofia din iunie 1996 a luat startul o încercare de sine stătătoare a țărilor Europei de Sud-Est, cu scopul de a revigora relațiile lor de cooperare.

Procesul Royaumont: Acest proces a fost inițiat în decembrie 1996, după încheierea Tratatului de la Dayton, în timpul președinției franceze la U.E. Procesul este condus de către un Coordonator și se limitează în special la proiecte din domeniile culturii, societății civile și drepturilor omului.

South East European Cooperation Initiative (S.E.C.I.): Inițiativa de Cooperare Sud-Est Europeană s-a înființat în 1997 la insistențele americane și este de asemenea un produs al Tratatului de la Dayton. Se concentrează asupra unor proiecte economice, puține la număr, conduse de un Coordonator.

Pactul pentru Stabilitate: Pactul există din 1999 ca o inițiativă europeană, având pretenția de a stabiliza Europa de Sud-Est pe toate planurile (vezi și caseta: "Participanții implicați în Pactul pentru Stabilitate").

În urma acestor condiții preliminare se face distincția între

două grupuri de țări care fac parte din "cele 5":

- Bosnia-Herțegovina, Iugoslavia și Croația au deficite mai mult sau mai puțin mari în domeniul premizelor sus-numite și au fost excluse deocamdată de la o colaborare intensivă. Nici una dintre aceste țări nu dispune de un tratat bilateral cu U.E.; doar Bosnia-Herțegovina are acces la fondurile de reconstrucție.

- Albania și Macedonia au încheiat în 1992, respectiv în 1998, tratate de cooperare cu U.E., având din acel moment acces la programele PHARE și OBNOVA.

Pe la mijlocul anului 1999 s-a luat decizia asupra dezvoltării concepției regionale, în accepția ei de treaptă preliminară pentru o strategie comună a U.E. referitoare la Balcanii de Vest. Dezvoltarea concepției regionale pornește de la constatarea că țările (primului grup de mai sus) nu au reacționat pozitiv la nici un fel de stimuli pentru colaborarea regională. O inovație de esență este introducerea **Tratatelor de Stabilizare și Asociere (T.S.A.)**, prin care statele Europei de Sud-Est au pentru prima dată o perspectivă concretă de aderare la U.E. În plus, programele de ajutorare, care se adresează lor, au fost extinse.

Pe 10 iunie 1999, la inițiativa U.E., s-a încheiat **Pactul pentru Stabilitate în Europa de Sud-Est**, semnat de participanți la 30 iulie 1999 în cadrul summit-ului de la Sarajevo. Obiectivul Pactului pentru Stabilitate este "sprijinirea statelor din Europa de Sud-Est în tendințele lor de promovare a păcii, a democrației, a respectării drepturilor omului și a bunăstării economice, pentru a se ajunge la stabilitate în întreaga regiune" (art. 9). Pactul se află sub directa îndrumare a O.S.C.E. și subliniază prin aceasta pretenția de a continua o diplomație preventivă în spiritul Actului Final de la Helsinki.

Pentru transpunerea sa în viață, Pactul pentru Stabilitate dispune de un **Coordonator Special** (Bodo Hombach),

cu sediul la Bruxelles. Acesta a fost numit de către U.E., după consultări cu toți participanții, fiind confirmat de către președintele O.S.C.E. El este președintele unei **Mese Rotunde pentru Europa de Sud-Est**, cel mai important for al acestui Pact, căruii îi sunt subordonate trei Mese de Lucru pentru

- a) probleme de securitate
- b) democratizare și
- c) drepturile omului și reconstrucția economică, dezvoltare economică și colaborare.

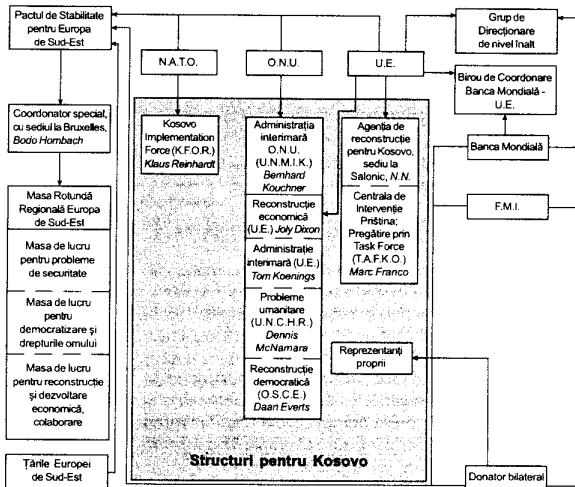
Pactul pentru Stabilitate nu este, prin construcția sa, un instrument direct al U.E.

Totuși, Uniunii Europene i se conferă prin documentul de înființare nu numai un "**rol conducător**" în cadrul inițierii, ci și în cadrul modelării concrete a Pactului (art. 18). În acest context sunt salutate pe de o parte toate "programele de specialitate" care au în vizor o întărire a instituțiilor democratice și economice (vezi aliniatul următor), pe de altă parte se salută acele activități, care deschid pentru țările Europei de Sud-Est perspectivele unei "integrări complete" în U.E. - cum ar fi spre exemplu Tratatete de Stabilitate și Asociere, preconizate.

Pactul pentru Stabilitate duce lipsă de un lucru esențial: banii. Prin urmare, el depinde de bunăvoința tuturor celor implicați, din momentul în care este vorba de a se realiza unele măsuri concrete. **Așteptările trezite în Europa de Sud-Est** de către acest pact sunt foarte mari, dar în afara ceremonialului deschiderii prin summit-ul de la Sarajevo, foarte eficiente din punct de vedere al propagandei mediatiche, nu a fost în nici un moment prea clar dacă toți participanții Pactului se înhamă pentru aceeași cauză. Numărul organizațiilor internaționale care activează în Europa de Sud-Est - și în special în Kosovo - este considerabil, dar activitatea lor este marcată de multe gelozii instituționale (vezi grafica 1).

Nu se poate vedea totdeauna în mod clar și univoc un interes arătat pentru succesul Pactului pentru Stabilitate.

Graficul I: Organizații internaționale de ajutorare din Europa de Sud-Est

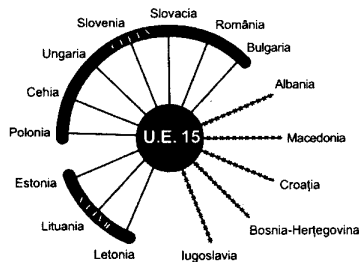
Chiar și în cadrul U.E. și a statelor ei membre se pare că **interesul față de Pactul pentru Stabilitate** este variabil - folosindu-ne de o exprimare cel puțin prudentă. Încă de la început au apărut îndoieli în rândul participanților față de reală necesitate a unei astfel de organizații, care, în multe domenii, amenință să dedubleze câteva instituții deja consacrate, cum ar fi Procesul Royaumont sau Inițiativa de Cooperare Sud-Est Europeană (S.E.C.I.). În plus, apar tot mai multe neclarități în repartizarea diferitelor activități ale comisarilor de specialitate din cadrul U.E., între noul "Mister GASP" și Pactul pentru Stabilitate. În ultimă instanță, Pactul va funcționa doar dacă toți participanții și toți implicații dau dovadă de un interes durabil pentru succesul stabilizării Europei de Sud-Est,

trecând peste interesele particulare ale fiecăruia, volens-nolens existente.

Strategia U.E.: întărirea condiționată a relațiilor bilaterale

Relațiile dintre U.E. și periferia ei sunt reprezentate de multe ori prin imaginea unei roți (vezi graficul II):

Graficul II: Butucul pasant, spițele, janta - U.E. și estul Europei

spițele: — = Tratat de Asociere (Tratate "Europene")
 spițele: * * * * * = Tratat pentru Stabilitate și Asociere (T.S.A.),
 preconizate
 segmentele de jantă: B.A.F.T.A. = Baltic Free Trade Area
 C.E.F.T.A. = Central European Free Trade Area

U.E. formează butucul pasant al roții, relațiile ei bilaterale față de țările învecinate formează spițele roții. În cazul în care printre țările-"spițe" există forme de relații de cooperare intra-regională, atunci acestea pot fi văzute ca niște segmente de jantă a roții. În momentul în care periferia este complet integrată, janta, deci roata, este perfectă.

Se discută în mod contradictoriu două opțiuni referitoare la relațiile de integrare ale Europei de Sud-Est în U.E.:

- **o aderare pas cu pas versus o aderare rapidă:** față de procedurile aplicate până acum de către U.E., care vizau o apropiere treptată a țărilor candidate la U.E., aderarea fiind condiționată de îndeplinirea Criteriilor de la Copenhaga, s-a elaborat o strategie nouă, care urmărește o formă de aderare pe termen scurt și care vizează o contribuție mai mare la stabilizarea Europei de Sud-Est.

- **relații de integrare bilaterale versus relații intra-regionale:** în cadrul unei apropieri treptate față de U.E. se dezbate problema dacă stabilitatea se poate realiza mai degrabă prin integrarea intra-regională a Europei de Sud-Est ("întărirea jenții") sau prin întărirea relațiilor bilaterale cu U.E. ("întărirea fiecărei spițe în parte").

Până la prima rundă a discuțiilor pentru extinderea Uniunii Europene spre est, U.E. a modelat niște relații bilaterale cu țările în curs de transformare, a întărit deci spițele. Cu zece din țările Europei Centrale și de Est (Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, România, Slovacia, Slovenia, Cehia și Ungaria) s-au încheiat Tratatate de Asociere - așa-zisele "Tratatate Europene" - a căror parte de cea mai mare importanță din punct de vedere al politicii economice a fost crearea unor zone de liber schimb a fiecărei țări în parte cu U.E. Cu alte zece state ale fostei Uniuni Sovietice (Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Kazahstan, Kirghizia, Moldova, Rusia, Ucraina și Uzbekistan) U.E. a încheiat Tratatate de Parteneriat și Cooperare, care reglementează regimul comercial și conținutul dialogului politic.

Bilateralismul a avut două motive principale. În primul rând, U.E. a încercat să prefigureze prin **preferințe** poziția individuală de start al fiecărei țări partenere în parte, să țină cont de această poziție și să răsplătească progresele făcute în procesul de transformare. În al doilea rând, U.E. a încercat să-și **protejeze sectoarele sale economice**

sensitive (în special agricultura, industria textilă și de oțel). Acest lucru este unul din motivele criticilor vehemente ale țărilor partenere, deoarece avantajele lor concurențiale sunt localizate tocmai în aceste sectoare.

În cadrul primei runde de negocieri de aderare s-a spart bilateralismul în unele segmente, pornindu-se **tratative sincrone** asupra celor 31 de capitole conținute în Tratatate de Aderare. Primul obiectiv a fost încercarea de a primi pe toți candidații la aderare în același timp.

La ora actuală, în relațiile U.E. cu Europa de Sud-Est se poate observa o neîndoieală **întărire a bilateralismului**, atât în cadrul noului instrument al Tratatelor de Stabilizare și Asociere pentru "cei 5" (Albania, Bosnia-Herțegovina, Croația, Macedonia și Iugoslavia), dar și în cadrul celei de-a doua runde de extindere a U.E., care include Bulgaria și România.

Începerea tratatelor referitoare la **Tratatate de Stabilizare și Asociere** presupune criteriile mai puțin pretențioase decât cele conținute ca premise pentru tratatele tradiționale de stabilizare (Tratatate Europene), dar fiecare țară implicată trebuie să îndeplinească măcar următoarele **standarde minime**:

- statul de drept, democrația și respectarea drepturilor omului și dreptului minorităților;
- alegeri libere și corecte;
- dispariția discriminărilor etnice;
- progresul reformelor economice: privatizarea, eliminarea controlului de stat al prețurilor;
- disponibilitatea pentru bune relații cu vecinii;
- respectarea Tratatului de la Dayton. (Valabil în special pentru Bosnia-Herțegovina, Croația și Iugoslavia).

În cadrul celei de a doua runde de extindere a U.E., în decembrie 1999, la Helsinki, s-a luat decizia de a porni cu noi candidați tratative **individuale, ale căror**

Tratatate de Stabilizare și Asociere întăresc bilateralismul în relațiile externe ale U.E.

continuare să fie dependentă de succesul realizării celor convenite anterior. Spre deosebire de prima rundă de tratative, discuțiile despre diferitele capitole ale aderării, care se vor duce cu fiecare candidat în parte, nu vor porni decât în momentul în care progresul pe calea transformării în țara respectivă lasă să se întrevadă posibilitatea realistă de transpunere în practică a rezultatelor convorbirilor.

Per total, în U.E. va fi valabil și pe viitor principiul de bază: "întâi transformare, apoi integrare". Înaintea unei aderări, fiecare țară trebuie să îndeplinească cele cinci criterii de la Copenhaga, care au fost stabilite la summit-ul U.E. și care jalonează condițiile extinderii Uniunii Europene spre est:

- stabilitatea instituțională, democrația, principiile statului de drept, drepturile omului, protecția minorităților;
- o economie de piață în stare de bună funcționare și competitivitate în cadrul pieței interne europene;
- capacitatea de a îndeplini obligațiile care decurg din statutul de membru și recunoașterea/aderarea la obiectivele Uniunii politice precum și ale Uniunii economice și monetare;
- apropierea treptată a structurilor administrative de cele europene, cu obiectivul final de preluare a lui *acquis communautaire*;
- capacitatea U.E. de a primi noi candidați ca membri și de a menține în stare de funcționare dinamica integrării. Acest criteriu trebuie îndeplinit exclusiv de către U.E.

Apar aici în mod clar limitele ofertei pe care U.E. o face Europei de Sud-Est: în prima rundă de aderare predomină **competiția politică** de înaintea de nominalizarea candidaților, o competiție care potențează eforturile individuale ale fiecărei țări, care deci favorizează transformarea în ansamblul ei. Din motive de stabilitate politică, la alegerea candidaților pentru runda a doua de

negociere, dar și pentru începerea tratatelor pentru încheierea Tratatelor de Stabilitate și Asocieră, sunt valabile standarde mai reduse. De aceea este necesar să fie permisă concurența politică *în timpul* tratatelor, astfel ca țările mai înapoiate să nu blocheze mersul înainte al țărilor mai dezvoltate. Dar tocmai această competiție conține în sine pericolul de mărire a tensiunilor și de blocare a voinței de cooperare între statele candidate, fiecare în parte străduindu-se să apară într-o lumină cât mai favorabilă. Croația de exemplu refuză să fie considerată o țară din Balcani, refuzând totodată să facă parte din instituții, organizații sau aranjamente regionale în Balcani.

Legat de aceasta apare și **dilema politicii de stabilitate**, anume că tocmai acele țări, unde deficitul de stabilitate sunt cele mai mari, nu se pot califica pentru ofertele U.E. U.E. poate să-și reinnoiască disponibilitatea pentru integrare, dar nu există o cale ocolită, dacă este vorba de eforturile proprii ale fiecărei țări în parte din Europa de Sud-Est, în vederea îndeplinirii criteriilor corespunzătoare.

Apare totuși întrebarea: care sunt alternativele viabile? În cele ce urmează vom analiza în primul rând propunerea integrării rapide în corelație cu noua formă a statutului de membru. Într-un capitol următor vom trata întărirea "jenților" prin cooperare intra-regională.

Statutul de membru virtual: rapida încheiere a integrării europene?

Oare o integrare rapidă a Europei de Sud-Est în U.E. ar fi o cale mai bună pentru stabilizarea regiunii? Această părere dispune de mulți adepți, și nu doar în Europa de Sud-Est. Există mulți analiști politici apuseni care speră că astfel se va promova dezvoltarea unor societăți deschise și pașnice. O concepție corespunzătoare a fost elaborată în primăvara lui 1999 de către Center for Euro-

*Dilema
politicii de
stabilitate
constă în
faptul că
doar acele
țări se vor
bucura de
ofertele
U.E., care
reușesc să
se
stabilizeze
din proprie
putere.*

pean Policy Studies (C.E.P.S.) din Bruxelles. Această concepție pledează pentru aderarea la U.E. a tuturor țărilor sud-est europene în decurs de numai trei ani. Și în această concepție, aderarea este dependentă de îndeplinirea unor criterii politice, acestea fiind totuși mult mai puțin pretențioase decât Criteriile de la Copenhaga.

Baza economică a scenariului de aderare rapidă ar fi o integrare economică și monetară radicală: în primul rând, cele cinci țări ale Europei de Sud-Est, care nu dispun de statutul de asociat al U.E. ("cei 5"), ar urma să adere foarte rapid la o **zonă de liber schimb pan-european** cu U.E. și cu C.E.F.T.A., o zonă în care vămuirea bunurilor industriale ar urma să fie complet desființată și unde reglementările de autor și de origine ar fi valabile pentru toți membrii. În decurs de trei ani, aceste țări ar urma să fie incluse în **Uniunea Vamală** dintre U.E. și Turcia.

Concepția C.E.P.S. mai prevede renunțarea la orice fel de politică monetară de sine stătătoare. O măsură de primă urgență ar fi introducerea unui **Currency Board**, în cadrul căruia monedele naționale ale celor 5 state sud-est europene ar urma să fie legate strâns de cursul de schimb al lui Euro, fiind acoperite integral prin rezervele monetare ale Băncii Centrale, fapt care ar face imposibilă crearea unei mase monetare inflaționare. Legat de aceasta, marca germană ar urma să slujească drept monedă paralelă. Într-o a doua treaptă ar urma să se renunțe complet la o monedă proprie, **preluându-se Euro**.

În domeniul politic, C.E.P.S. propune o formă de apartenență "**virtuală**" respectiv "**noi forme de apartenență asociată**". Noii membrii ar urma să aibă un statut de observator, fără drept de vot, în cele mai importante foruri ale U.E.: Consiliul de Miniștri, Parlamentul European, Banca Centrală Europeană. Cu "noile forme de apartenență asociată" se încearcă evitarea unor pericole legate de capacitatea de integrare a U.E. (Criteriul nr. 5 de la Copenhaga):

- slăbirea ordinii politice, economice și sociale din U.E.;
- zdruncinarea balanței de putere și influență, creată, în timp, între cei 15 membri U.E.;
- o blocare și mai mare a proceselor de elaborare a legilor și de transpunere a acestora în practică în cadrul U.E.

Rapida integrare economică a "noilor membri asociați" este legată deci de o largă renunțare la participațiunea politică. Ea cere din partea țărilor sud-est europene acceptarea unui grad foarte înalt de **renunțare la suveranitate, fără compensare prin participarea la luarea deciziilor**. Chiar dacă această soluție ar fi economică cea mai rațională, există temeri bine fondate care spun că pierderea suveranității în aceste țări, care unele dintre ele abia că și-au cucerit independența, ar

O aderare rapidă la U.E., lipsită de participațiune politică, poate avea urmări negative asupra stabilității din Europa de Sud-Est.

declanșa un efect de bumerang în toate țările cu o puternică mobilizare națională. Pe termen mediu, costurile economice - necesare și ne-necesare - ale integrării în U.E. ar provoca reacții de adversitate. Concepția însă nu discută aceste variante și nu caută să explice în ce măsură tocmai integrarea politică în forurile centrale decizionale ale U.E. ar fi necesară în vederea unei stabilizări de durată a Europei de Sud-Est. Se ignoră și problema regresului, provocat de acest statut de observator, vizavi de integrarea consensuală a acestor societăți în U.E.

Există **dubii** întemeiate față de o rapidă integrare economică a acestor țări. Pericolul pentru dezvoltarea economică a acestor țări este foarte mare. Pericolul decurge atât dintr-o radicală deschidere a pieței, cât și

din introducerea lui Euro. Experiența germană, acumulată prin integrarea prin șoc a fostei R.D.G. în U.E., este o excepție, deoarece schimbarea mărcii RDG-iste prin DM a confruntat industria fostului R.D.G. cu efectul unei foarte mari măriti a valorii monedei naționale; această integrare este însă un exemplu negativ pentru orice combinație prea rapidă între comerțul liber, radicalizat, și pierderea propriei monede naționale.

Fără îndoială că o **zonă a liberului schimb paneuropean** ar deschide produselor industriale din Europa de Sud-Est accesul nelimitat și liber la cea mai importantă piață, piața U.E. și a țărilor ei vecine. În plus, investitorii direcți ar avea mai multe puncte de atracție în aceste țări, în primul rând să producă produse de export pentru această piață. Și totuși, este aproape inimaginabil ca "cei 5" să-și întemeieze evoluțiile lor viitoare *exclusiv* pe investiții străine directe sau pe participațiuni la investiții străine.

O deschidere radicală a pieței ar avea neîndoielnic și urmări **negative asupra competitivității** întreprinderilor indigene, deoarece acestea ar fi expuse brusc uriașei concurențe a economiilor U.E. Pare vizibilă eliminarea totală a produselor indigene prin produse de import, provenite din U.E., care ar elimina în mare parte întreaga producție indigenă, rămasă foarte în urmă. Ar fi o amenințare pentru mult așteptata revigorare economică. Chiar și țările C.E.F.T.A. cele mai avansate au acumulat în ultimii ani un deficit comercial structural față de U.E. Deosebit de important ni se pare problema (evitată în concepția C.E.P.S.) dacă U.E. va acorda agriculturii din Europa de Sud-Est un acces neîngrădit pe piața U.E., respectiv dacă ar fi dispusă să protejeze agricultura țărilor Sud-Est europene în fața unor importuri masive din U.E.

Tot duplicitară ni se pare introducerea lui Euro. La prima vedere, formele treptate de apropiere a monedelor sud-est europene față de Euro, "**euroizarea**" (care se desfășoară la ora actuală sub forma apropierei monedelor

*"Euroizarea"
Europei de
Sud-Est
promovează
stabilitatea
monetară,
acutizează
însă
problemele
competi-
tibilității.*

naționale de marca germană), are niște **avantaje** indubitabile:

- printr-un Currency Board se îngrădește producerea masei monetare inflaționare și se crează o ancoră de stabilitate a politicii monetare, care mărește **stabilitatea și credibilitatea monedei naționale;**

- o monedă națională oficială paralelă favorizează mobilizarea economiilor din rândul populației, deoarece economiile făcute în Euro pot fi transferate direct în sistemul financiar existent;

- o euroizare completă crează premisele accesului deplin și neîngrădit la piețele monetare și de capital din Europa, în condiții foarte favorabile, deoarece dispar primele de risc dependente de cursul de schimb.

Pentru fiecare dintre aceste trei modele există **exemple în Europa de Sud-Est** - le lipsește însă integrarea consecutivă în piața internă a U.E. Bulgaria și Bosnia-Herțegovina, după perioade cu extrem de mari rate ale inflației, au reușit prin Currency Board să-și stabilizeze moneda națională. Muntenegru a introdus marca germană ca monedă oficială paralelă, cu scopul de a proteja propria sa economie în fața dinarului iugoslav, extrem de inflaționist. (Consilierul american al președintelui din Muntenegru, Steve Hanke, a recomandat să se treacă de la sistemul monedelor naționale paralele la o monedă națională proprie, stabilizată printr-un Currency Board, dar să nu se preia Euro.) În Kosovo, U.N.M.I.K. a introdus marca germană ca unic mijloc de plată oficial.

*Creșterea încredinței și posibilităților de liber schimb
cu U.E. va avea un efect negativ asupra
competitivității întreprinderilor sud-*

Există însă numeroase **dezavantaje** care se opun unei stabilități monetare câștigată pe această cale. Odată cu

euroizarea dispare cursul de schimb ca instrument de adaptare în cazul unei competitivități scăzute (care își găsește expresia în special în deficitul balanței comerciale). Urmează de aici o **agravare a problemelor de competitivitate**, care nu pot fi preîntâmpinate în Europa de Sud-Est prin eventuale reduceri de salarii, salariile fiind oricum foarte mici. Cele mai multe țări în curs de transformare avansată au menținut din această cauză posibilitatea unei devalorizări controlate. Polonia și Ungaria de exemplu urmăresc politica unei devalorizări dinainte anunțate și treptate (crawling peg); singură Estonia a optat pentru un Currency Board legat direct de Euro.

În contrast cu raționamentele despre o integrare radicală comercială și monetară stau experiențele țărilor în curs de dezvoltare. Între 1950 - 1990, doar foarte puține țări au reușit să dezvolte o **industrie proprie competitivă, cu o clară orientare spre export**. Au reușit acele țări, care și-au protejat industria prin bariere comerciale protecționiste, ridicate pentru un timp dat, și în al doilea rând și-au adaptat în mod dinamic cursul de schimb al monedei naționale la situația concurențială reală de pe piața globală.

Decisiv pentru evaluarea opțiunilor de politică economică sunt în ultimă instanță factorii **economiei politice**. Puținele cazuri de evoluție recuperatorie reușită în domeniul economiilor naționale și de transformare cu succes au fost dependente de voința și de capacitatea fiecărei țări de a-și folosi spațiile de joc create prin reglementări pentru îmbunătățirea competitivității economiei naționale. Față de aceasta, în țările în curs de transformare mai puțin evolute se poate observa că nu își folosesc măsurile protecționiste pentru economia națională în scopul măririi competitivității, rămânând economicește în urmă față de toate celelalte țări. Există destule exemple și în domeniul politicii monetare, unde guvernele naționale au eșuat în încercarea lor de a ține

sub control, cu propria lor forță, cursul de schimb și inflația. Și exemplele cele mai grăitoare le găsim tocmai în Europa de Sud-Est.

Decisiv pentru evaluarea opțiunilor de integrare ale țărilor Europei de Sud-Est nu este gândirea economică model ci economia politică cu efect la fața locului.

În aceste cazuri, **costurile unei monede naționale** proprii (exprimate sub forma unor urmări inflaționiste) sunt mult mai mari decât o utilitate potențială. Faptul nici nu este de identificat decât dacă moneda respectivă este folosită în volum mare ca mijloc de plată. Dacă atât comerțul cu bucata cât și tranzacțiile între întreprinderi nu se mai fac decât în marcă germană, atunci această monedă poate fi preluată direct ca monedă oficială, fapt întâmplat în Muntenegru, mobilizând în același timp economiile ascunse ale populației. În Kosovo, unde există o economie de subzistență foarte răspândită și unde baza industrială există doar sub formă insulară, ar putea să se contureze o excepție. Se pare că o rapidă introducere a lui Euro în Kosovo ar avea efecte economice negative minore și ar putea să nu afecteze decât într-o măsură neglijabilă competitivitatea. Condiția este: să existe o stabilizare politică suficientă. Introducerea lui Euro în Kosovo se pare că ar putea avea și efecte pozitive asupra investițiilor directe. Această strategie nu poate sluji însă ca un model general pentru toată Europa de Sud-Est.

Există foarte multe argumente care pledează pentru o trecere mai puțin radicală la U.E., acordându-se țărilor sud-est europene din partea U.E. pe de-o parte **înlesniri comerciale non-reciproce**, pe de altă parte **păstrându-se moneda națională proprie** - ori în cadrul unui Currency Board sau ca monedă paralelă - lăsându-se deschis răspunsul la întrebarea care va fi regimul cursului de schimb după o fază suficient de lungă de stabilizare.

Integrarea intra-regională: o asociere consensuală a unor țări?

În cadrul unei integrări graduale și treptate în U.E. a țărilor Europei de Sud-Est, două întrebări rămân fără răspuns:

- a) care ar putea să fie efectul stabilizator al extinderii relațiilor intra-regionale și
- b) în ce măsură ar trebui condiționată integrarea acestor țări în U.E. de progresele făcute în domeniul integrării intra-regionale?

În ultimul deceniu, integrarea intra-regională din Europa Centrală și de Est a luat în special forma unor zone libere. În nord-estul Europei, Estonia, Letonia și Lituania au format B.A.F.T.A. (Baltic Free Trade Area), în Europa Centrală, Polonia, Ungaria și Cehoslovacia au format C.E.F.T.A. (Central European Free Trade Area). După despărțirea Cehiei și Slovaciei și aderarea Sloveniei, acestea au format C.E.F.T.A. - 5. Într-un timp au aderat și Bulgaria și România, C.E.F.T.A. extinzându-se spre Europa de Sud-Est. La ora actuală, Croația cere să fie primită în C.E.F.T.A.

Din punct de vedere al politicii de stabilitate, o integrare intra-regională a Europei de Sud-Est este dezirabilă pentru că volumul și extinderea relațiilor de cooperare trezesc un **interes mai mare față de o conviețuire pașnică** în regiune. Pe de altă parte, tocmai destrămarea Iugoslaviei a dovedit că această șansă nu este acceptată sine-qua-non. Formula simplistă: "unde se face comerț partenerial sau unde există inter-relaționări economice, acolo nu sunt războaie" este incompletă, pentru că subestimează dinamica intrinsecă a factorilor politico-sociali, care ridică cel puțin un semn de întrebare în fața efectului creator de pace al integrării. O integrare de succes poate favoriza stabilitatea. Este însă dependentă în primul rând de un consens politic fundamental, care lipsește azi în această regiune.

Opțiunea integrării accelerate intra-regionale a Europei de Sud-Est nu întâmpină însă doar rețineri politice. Ea este în contrasens cu anumite tendințe economice. Dacă analizăm fluxurile comerciale din anul 1997 (vezi Tabelul 2) vom vedea că cele mai multe țări ale Europei de Sud-Est s-au orientat economicște puternic în direcția U.E. și E.F.T.A., încă de la începutul transformării și al destrămării Iugoslaviei. Este evident că U.E. și țările Europei de Sud-Est pot să-și ofere reciproc mult mai multe mărfuri decât țările Europei de Sud-Est între ele.

Chiar dacă statisticile oficiale nu oferă o imagine clară asupra situației economice din aceste țări, deoarece nu cuprind și volumul comerțului la negru, se poate recunoaște totuși, din statistici, o tendință generală. Din Albania, aproape 88% din **exporturi** s-au îndreptat în spațiul U.E./E.F.T.A., Albania fiind în acest sens pe primul loc. Exporturile ei spre restul țărilor Europei de Sud-Est erau de doar 7%. Și în cazul României (58%), Iugoslaviei (55%), Croației (51%), Bulgariei și Macedoniei (câte 40%), exporturile în spațiul U.E./E.F.T.A. erau mult superioare exporturilor în țările lor vecine. În ceea ce privește exporturile către Europa de Sud-Est, Iugoslavia ocupă cu 28% locul de frunte. Urmează Croația (19%) și Macedonia (16%, din care 9% înspre Iugoslavia), iar Albania și Bulgaria însumează mai puțin de 10%, România doar 3% (vezi Tabelul 2).

Un **caz de excepție** este exportul Bosniei-Herțegovina, orientată în proporție de 40% spre Europa de Sud-Est. Aici, exporturile spre U.E./C.E.F.T.A. nu ajung decât la 18% din volumul comercial. De remarcat foarte strânsa corelare cu Croația, care preia 57% din exporturile Bosniei-Herțegovinei. Croația însă nu-și îndreaptă decât 16% din exporturile sale către Bosnia-Herțegovina. Tot 16% din exporturile sale le îndreaptă Iugoslavia către această țară. Iugoslavia, în schimb, nu joacă aproape nici un rol în structura exporturilor Bosniei-Herțegovina. Presupunem că aceste cifre relativ surprinzătoare sunt cauzate de

*Tocmai
destrămarea
Iugoslaviei
a dovedit că
integrarea
economică
nu
promovează,
prin sine,
stabilitatea.*

statistici incomplete. Unii cunoscutări ai zonei estimează că Republica Srpska își îndreaptă 80% din exportul ei înspre Iugoslavia.

Tabelul nr. 2: Repartiția geografică a fluxurilor comerciale în Europa de Sud-Est, 1997 (cât revine fiecărei țări în %)

	Albania	Bosnia-Herțegovina	Bulgaria	Croația	România	Macedonia	Iugoslavia
Export la:							
U.E. și E.F.T.A.	87,9	17,7	44,2	50,9	57,8	44,0	54,7
C.E.F.T.A.-5 și B.A.F.T.A.	1,0	10,5	2,6	16,1	4,1	6,2	3,6
Europa de Sud-Est	7,1	60,2	6,7	18,6	2,9	16,3	27,8
Albania	..	0,1	0,05	0,1	-	1,1	-
Bosnia-Herțegovina	-	..	0,1	15,6	0,1	0,1	15,8
Bulgaria	-	0,1	..	0,2	0,7	1,9	1,5
Croația	4,2	57,0	0,1	..	0,2	3,6	-
România	-	-	1,3	0,4	..	0,4	1,9
Macedonia	2,6	1,8	2,0	1,9	0,1	..	8,6
Iugoslavia	0,3	1,2	2,5	0,5	1,7	9,3	..
Import din:							
U.E. și E.F.T.A.	84,9	51,8	38,3	62,1	54,0	45,5	49,1
C.E.F.T.A.-5 și B.A.F.T.A.	2,9	21,0	4,1	14,8	5,7	12,4	5,4
Europa de Sud-Est	5,6	20,1	2,3	2,6	1,2	22,4	16,7
Albania	..	-	-	-	-	0,2	-
Bosnia-Herțegovina	-	..	-	1,5	0,1	0,1	5,6
Bulgaria	2,7	0,1	..	0,2	0,5	5,3	2,8
Croația	0,4	19,0	0,2	..	0,1	4,7	-
România	0,3	0,1	1,2	0,3	..	0,7	2,3
Macedonia	2,1	0,7	0,1	0,5	-	..	6,0
Iugoslavia	0,1	0,1	0,8	0,1	0,5	11,5	..

B.A.F.T.A. = Baltic Free Trade Area; C.E.F.T.A. = Central European Free Trade Area; E.F.T.A. = European Free Trade Area
 Sursă: United Nations Economic Commission for Europe, Economic Survey of Europe 1999 / 2, pag. 15

Per ansamblu însă, Bosnia-Herțegovina rămâne o excepție, pentru că entitatea bosniaco-croată este un fel de piață internă a Croației, iar entitatea sârbă o piață internă a Iugoslaviei. Ultima indicație a "Inaltului Reprezentant" de a se crea granițe vamale comune ar putea să ducă la o oarecare schimbare în această zonă.

Imaginea **importurilor** nu este cu mult diferită. Din nou Albania se află în frunte, importând 85% din spațiul U.E./E.F.T.A. Urmează Croația (62%), România (54%), Bosnia-Herțegovina (52%), Iugoslavia (49%), Macedonia (45%) și Bulgaria (38%). Importurile U.E. din Europa de Sud-Est nu însumează decât în trei țări mai mult de 10%. Macedonia exportă 22% în U.E., dar din Iugoslavia provin 11,5% din această cantitate. Urmează Bosnia-Herțegovina (20%, din care 19% provin din Croația) și Iugoslavia (17%).

Cu excepția Bosniei-Herțegovina și a Macedoniei - unde se bănuiește că există cele mai mari neclarități statistice - există o univocă orientare comercială a Europei de Sud-Est spre U.E. Acest lucru a fost constatat și în statele C.E.F.T.A., care sunt mai evaluate în procesul de transformare și unde, prin zonele libere, **comerțul intra-regional nu a fost revigorat** într-un mod sesizabil. Nici Tratatul de Liber Schimb Comercial dintre Croația și Slovenia nu a dus la o mărire substanțială a comerțului reciproc. Invers se pare că un volum redus de comerț cu U.E. este un indicator pentru un proces lent de transformare, deci și de potențial mai puțin stabilite, așa cum s-a putut vedea în cazul statelor C.S.I., cu excepția celor baltice.

Tocmai cazul de excepție Bosnia-Herțegovina sprijină îndeoliele față de **efectele promovatoare de stabilitate ale unei integrări intra-regionale**, deoarece strânsa împletitură de politică comercială cu Iugoslavia și Croația există în continuare, tocmai cu acele două state care vroiau să împartă între ele Bosnia-Herțegovina. Se pare că acest factor sprijină acele forțe politice care au în

O nouă integrare intra-regională este în contrasensul direcțiilor de evoluție politică și economică din Europa de Sud-Est.

U.E. poate condiționa relațiile ei bilaterale de progresul integrării intra-regionale, putând-o completa cu noi forme ale multilatera-lismului.

continuare ca obiectiv o distrugere a Bosniei-Herțegovina.

Efectele integrării intra-regionale asupra stabilității din Europa de Sud-Est nu sunt în nici un caz univoce. În caz că U.E. se hotărăște să sprijine această integrare intra-regională cu scopul de a promova cooperarea politică în regiune, ea dispune în fapt doar de două opțiuni posibile:

a) **extinderea relațiilor bilaterale în dependență de progresul integrării intra-regionale:** Încheierea Tratatelor de Stabilitate și Asocierie ar trebui să fie condiționată de modul cum se întărește cooperarea intra-regională, respectiv de gradul de instituționalizare. Una din posibilități ar fi înființarea unei zone libere pentru toată Europa de Sud-Est (South East European Free Trade Area, S.E.E.F.T.A.), o altă posibilitate includerea acestor țări în C.E.F.T.A. (care, prin primirea în U.E. a unora din membri ei mai vechi, ar urma să migreze încet-încet spre sud-est).

b) **completarea bilateralismului prin noi forme ale multilateralismului:** În acest caz, U.E. ar putea să ofere țărilor din sud-estul Europei niște semnale încurajatoare, cât mai concrete, pentru extinderea relațiilor lor de cooperare. Ar putea fi vorba printre altele de anumite reglementări din cadrul politicii comerciale, care să se limiteze exclusiv la planul S.E.E.F.T.A., dar să fie corelate în plus cu anumite reglementări din legislația de protecție a provenienței și originalității. În plus, ajutoarele pentru acest spațiu geografic ar putea fi acordate în funcție de succesul integrării intra-regionale. Astfel, o mare parte a ajutoarelor ar putea fi repartizate nu bilateral, cum s-a întâmplat până acum, ci ca niște pachete globale, asupra cărora să se înțeleagă apoi, în decursul unor tratative multilaterale, țările sud-est europene. În paralel ar trebui instituționalizată o coordonare a țărilor sud-est europene, de exemplu prin Economic Commission for Europe, care a coordonat odinioară Planul Marshall: se propune o Comisie Economică pentru Europa de Sud-Est (Economic Commission for South East Europe (E.C.S.E.E.).

Reconstrucție și colaborare: munca lui Hercule sau a lui Sisif?

Care sunt șansele promovării stabilității în Europa de Sud-Est prin măsuri de întărire a colaborării? Trebuie făcută în primul rând distincția între două domenii de intervenție:

- privitor la **domeniul politico-social**, colaborarea sprijină dezvoltarea unor instituții democratice, juridice și ale societății civile, cum ar fi administrațiile, mass-media, organele judiciare, instituțiile educaționale, organizațiile societății civile și alte asemenea.

- privitor la **domeniul economic**, colaborarea sprijină economia regională (care în parte este o economie de subzistență), sprijină întreprinderile competitive, infrastructura (care în parte este transfrontalieră) și promovează condiții-cadru ale economiei naționale globale care formează suportul dezvoltării ulterioare.

U.E. prevăzuse pentru 1999 suma de 380 milioane Euro pentru colaborare, iar pentru următorii patru ani sunt prevăzute câte 500 milioane Euro în acest scop. Pe lângă ajutoarele umanitare, majoritatea acestor mijloace financiare vor fi puse la dispoziție în cadrul Programului C.A.R.A., nou creat. Prin acest program, U.E. devine cel mai mare donator în regiune.

În cadrul misiunii O.N.U. pentru Kosovo, U.E. a preluat **conducerea "reconstrucției economice"**. Încă de la summit-ul de primăvară al Grupului celor 7 (G7), care s-au întâlnit cu reprezentanții de frunte ai instituțiilor financiare internaționale, s-a luat decizia asupra creării unui **mechanism de coordonare al activităților U.E. - Banca Mondială**. Corelarea activităților se realizează prin întâlnirile regulate ale înalților reprezentanți ai unui grup de direcționare, compus din miniștri de finanțe ai G7, Banca Mondială și F.M.I. Există de asemenea un Birou de Coordonare Comun al U.E. și al Băncii Mondiale, cu sediul la Bruxelles. Acest lucru coincide cu așteptările și cererile

S.U.A., care au suportat majoritatea costurilor războiului și care și-au exprimat dorința de a fi cât mai degrevate de costurile reconstrucției.

Pentru propriile ei activități, U.E. a creat o mare **Agenzie Europeană pentru Reconstrucție (E.A.f.R.)**, cu sediul la Salonic și cu o filială operativă la Priștina. Agenția și filiala își vor concentra munca în prima fază asupra regiunii Kosovo și vor fi abilitate să inițieze și să supravegheze derularea Programului C.A.R.A. În Kosovo activează deja o instituție pregătitoare, *Task Force* (T.A.F.K.O.), care este însărcinată să creeze Programul de Reconstrucție și care va forma nucleul de bază al filialei Priștina. Banca Europeană pentru Investiții (B.E.I.) se pregătește și ea pentru un angajament cuprinzător în Europa de Sud-Est.

În ciuda acestor activități diverse și multiple, Banca Mondială a avertizat comunitatea internațională că se află în fața unei "munci a lui Hercule". Șeful administrației O.N.U. pentru Kosovo, Tom Koenigs, a vorbit în repetate rânduri de "munca lui Sisif". Ambele caracterizări se referă mai puțin la sarcinile pe termen scurt care sunt de rezolvat și care vizează atenuarea urmărilor războiului și refacerea bazelor de supraviețuire la nivel local (locuințe, servicii comunale, infrastructură, ferme rurale, etc.), cât mai mult la sarcinile pe termen mediu. Acestea, spun experții la unison, vor fi mult mai dificil de rezolvat, deoarece ele au ca obiectiv declanșarea premizelor unei evoluții de durată, care să se autoregleze și să se autofinanțeze. B. E. R. D. se plânge de faptul că în Kosovo îi lipsesc atât partenerii competenți pentru discuții cât și structurile industriale.

Ajutoarele Europei pentru această regiune trebuie să creeze, în paralel cu măsurile cu efect imediat, **cele mai importante premise ale dezvoltării economice:**

- democratizarea, cu ajutorul căreia trebuie eliminată corupția în favoarea creării unor șanse transparente și egale pentru toți și care urmează să

promoveze o integrare mai accentuată a societății;

- o administrație funcțională și deschisă pentru reforme, care trebuie să creeze condițiile-cadru pentru un acces liber al întreprinzătorilor, acest lucru incluzând un sistem fiscal simplu și transparent;

- un sistem juridic eficient, care trebuie să protejeze proprietatea privată și care să facă atrăgătoare investițiile străine directe;

- un sistem educațional modern, care să mijlocească toate calificările necesare unei societăți industriale cu servicii dezvoltate.

Se cere în primul rând activarea unor instrumente clasice ale colaborării, deci consultanță (mai mult sau puțin intensivă), programe de schimb în domeniul educațional, programe educaționale. Prin preluarea directă a unor funcții statale trebuie activate și noi instrumente, în special în Kosovo și în Bosnia-Herțegovina.

Tocmai în Bosnia-Herțegovina a reieșit faptul că fără un sprijin și o colaborare eficientă a elitelor locale și a populației,

a) **capacitatea de absorbție** pentru măsurile clasice de ajutorare sunt limitate de către și printr-un mediu politic haotic,

b) sunt **condamnate la eșec** chiar și intervențiile directe de o mare anvergură. Și în alte țări ale Europei de Sud-Est se pot rezolva prin acordări de credite anumite situații de criză apărute spontan și cauzate de situații de război, dar în nici un caz acestea nu pot înlocui propriile eforturi ale acestor țări în direcția reformelor.

Prin urmare, acordarea unor ajutoare nu se poate orienta după nevoile calculabile ale regiunii, ci trebuie să se **orienteze după posibilitățile de aplicare ale acestora, de utilizare a lor în anumite spații create prin reforme.** Doar astfel se pot motiva fluxurile financiare din U.E. spre Europa de Sud-Est în fața populației U.E. Curtea Europeană de Conturi și Parlamentul Europei au

*Programele
inter-
naționale
de schimb
și de dialog
joacă un rol
deosebit în
stabilizarea,
pe termen
lung, a
Europei de
Sud-Est.*

lansat în trecut în mod repetat semnale false în momentul în care s-au făcut presiuni asupra Comisiei Europene de

Donatorii internaționali au pretenția de a promova stabilitatea politică prin dezvoltare economică. Dar ei au și problema că succesul lor este condiționat de stabilitatea politică.

a aloca cu mai mare rapiditate anumite fonduri. Efectul a fost că au apărut în mass-media articole critice și negative, care au analizat ajutoarele date rapid, dar insuficient controlate. Acest mod de alocare a unor fonduri a favorizat corupția și rent-seeking în țările care urmau să fie ajutate. În nici un caz n-a fost mărită stabilitatea în zonă.

În fața acestor delimitări ni se pare cu atât mai important ca instrumentele colaborării economice să creeze impulsuri pozitive în rândul celor care activează la fața locului. Acest lucru este posibil în parte prin **condițiile puse și printr-o mult mai mare concentrare asupra obiectivelor, care trebuie să fie precis delimitate (targeting)**. Se creează astfel suficiente spații de joc pentru aceia care lucrează în mod activ la îmbunătățirea condițiilor-cadru. Între timp cunoaștem un exemplu care arată cât de dificil poate fi un targeting efectiv și eficient: experiența făcută cu programul "Energy for Democracy", un program propus de către opoziția iugoslavă și prin care urma să se furnizeze combustibil pentru încălzire către acele localități iugoslave, care erau conduse de primari din rândul opoziției.

Există multe argumente pentru o intensificare a **programelor de dialog în domeniul politico-social**, cărora le revine o importanță deosebită în vederea stabilizării pe termen lung, fiind vorba de manifestări internaționale de cultură și dialog în care să fie implicate elitele sociale, studenții și tinerii. Aceste activități au ca

obiectiv promovarea unor întâlniri continue, la intervale de timp regulate, în spiritul iluminist, care să trezească înțelegerea reciprocă. Prin aceste programe se urmărește și spargerea unor stereotipuri, concomitent cu trezirea și dezvoltarea ideii europene comune. Acest lucru este necesar atât în Europa de Sud-Est cât și în U.E. În acest domeniu C.E.P.S. vine cu propunerea de a se înființa două fundații pentru Europa de Sud-Est, o Fundație pentru Democrație și Fundația pentru Educație. Astfel se speră într-o promovare de durată a colaborării intra-regionale.

Așteptări realiste față de U.E. și în cadrul U.E.

Inițiativele U.E. din cadrul Pactului pentru Stabilitate, prin ajutoarele acordate pentru reconstrucție și prin Tratatul de Stabilizare și Asocierie au trezit **mari speranțe** nu doar în Europa de Sud-Est, ci și în rândul statelor membre U.E., ba chiar în întreaga comunitate internațională. La un astfel de nivel de așteptare, potențialul unor dezamăgiri este enorm. **Șanse** există pentru o stabilizare în Europa de Sud-Est. Dar această stabilizare are și niște **limite vizibile**. Mai ales privit din exterior.

Acesta este contextul în care **trebuie continuate inițiativele** de până acum ale U.E. care vizează **strategia de integrare bilaterală**. Lucrul acesta este de înțeles și pare a avea sens. Tot atât de bine se poate înțelege menținerea Criteriilor de la Copenhaga în cadrul acestui proces. Atenuând duritatea criteriilor care condiționează începutul unor discuții de aderare, U.E. și-a dovedit disponibilitatea principală de a integra Europa de Sud-Est, conferindu-și mai multă credibilitate și creând pentru candidați perspective atrăgătoare. Ar fi însă loc pentru o și mai puternică accentuare a bilateralismului dintre U.E. și țările Europei de Sud-Est, în favoarea acestora din urmă. Acest lucru s-ar putea realiza în special prin crearea unor condiții favorizante de **acces nelimitat și non-reciproc**

*U.E. nu va
reuși
niciodată să
stabilizeze
Europa de
Sud-Est
împotriva
voinței
politice a
elitelor din
aceste țări.*

la piața U.E. Importurile U.E. din Europa de Sud-Est nu însumează la ora actuală nici măcar 1% din totalul importurilor făcute de U.E. Accesul nelimitat la această piață nu ar fi o împovărare sensibilă pentru U.E., nu ar provoca niște costuri economice considerabile.

Un statut de "membru virtual" sau de "nou membru asociat" nu ar fi dezirabil și nici nu are rolul de rețetă secretă, din două motive: în primul rând, acest statut se creează doar prin pierderea posibilităților de participațiune politică, fapt care contrazice obiectivul U.E. în legătură cu noii membrii, care ar trebui să fie integrați pe o cale democratică consensuală. În al doilea rând s-ar crea un șoc de competitivitate economică, care, în alte condiții, este evitabil. Orice aderare precipitată pare, din punct de vedere al politicii de stabilitate, hazardată și îndoielnică.

Integrarea intra-regională ar putea fi întărită, dacă U.E. ar elabora o cartă clară a dezideratelor. Probabil că nu ar duce totuși la o stabilizare sensibil mai puternică prin colaborare, deoarece țările regiunii nu au mare lucru să-și ofere reciproc. La ora actuală, structurile de import și export ale acestor țări sunt direcționate esențialmente spre U.E.

U.E. are obligația de nestrămutat de a ține cont în mod esențial de **voința de stabilizare a elitelor din aceste țări**. Nu există nici un fel de Cale Regală: iată cruntul adevăr cu care trebuie să se confrunte U.E. Și Europa apuseană trebuie să se resemneze și cu ideea că nu are cum să oprească elitele politice din Europa de Sud-Est în strădania acestora de a-și ruina cu toată puterea propriile lor țări. Este deosebit de important ca fundamentele sociale pentru o ordine de pace durabilă să fie cât mai mult întărite, dacă speranțele pentru reconstrucție și colaborare se doresc a fi menținute.